

NÄKÖKULMIA KESTÄVÄÄN HYVINVOINTIIN JA ERIARVOISUUTEEN

Pääkirjoitus

Janus

Januksen vuoden 2016 viimeinen numero on kestävän hyvinvoinnin ja eriarvoisuuden teemaa käsittelevä erikoisnumero. Eriarvoisuutta on käsitelty Januksessa aiemminkin, muun muassa Katja Forssénin ja Ullamaija Seppälän toimittamassa teemanumerossa 4/2011. Aihe ei kuitenkaan vanhene, vaan päinvastoin: yhä useammilla yhteiskunnan sektoreilla ilmenee eriarvoistumista. Viime vuosina se on näkynyt esimerkiksi koulutuksellisenä eriytymisenä ja oppimiserojen lisääntymisenä peruskoulutuksessa (Blom & Melin 2014, 39; Kosunen 2016). Myös kansalaisten varallisuutta tarkasteltaessa yhteiskunnalliset luokkaerot näyttävät jyrkentyneen samalla, kun sosiaalinen liikkuvuus luokkien välillä on tullut vaikeammaksi (Silvasti ym. 2014). Kiinnostava ajankohtainen kysymys on sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakennemuudistus, jonka on sanottu tähtäävän ensisijassa palvelujen valinnanvapauden lisäämiseen. Toistaiseksi on jäänyt epäselväksi, miten se pystyy käytännössä vastaamaan eriarvoisuuden ja eriarvoistumisen haasteisiin. Onkin arvioitu, että palvelujen käytön eriarvoisuus saattaa jopa kasvaa (Mikkola 2016).

Tässä numerossa pureudutaan eriarvoisuuteen erityisesti ekososiaalisesta näkökulmasta ja etsitään kestävän kehityksen mukaisia ratkaisumalleja eriarvoisuuden ja eriarvoistumisen ongelmiin. Eriarvoisuuden käsitteellä viitataan yleisesti ottaen ihmisten väliin eroihin taloudellisten resurssien, yhteiskunnallisen vallan ja sosiaalisen arvonannon jakautumisessa (Forssén & Seppälä 2011). Toisaalta eriarvoisuus on seurausta yksilön asemasta yhteiskunnan rakenteissa. Näin ollen asema sosiaalisessa rakenteessa määrittää pitkälti sitä, minkälaiset mahdollisuudet yksilöllä on toimia yhteiskunnassa tai ylipäänsä tavoitella hyvää elämää ja sen edellyttämiä resursseja (Silvasti ym. 2014, 11).

Eriarvoisuuden ohella toinen keskeinen käsite teemanumerossa on kestävä hyvinvointi. Vuonna 2009 julkaistussa Liisa Häikiön ja Paula Saikkosen toimittamassa Januksen Ympäristö ja sosiaalipolitiikka –teemanumerossa todettiin, että tulevaisuuteen katsova sosiaalipolitiikka on väistämättä sidottu taloudellisen, ekologisen ja sosiaalisen kestävyuden tavoitteisiin. Eriarvoisuutta vähentävissä politiikkatoimissa on tähdättävä ensisijaisesti kestäviin hyvinvointiratkaisuihin. Tuula Helneen ym. (2012, 84–85) mukaan kestäväällä hyvinvoinnilla on kolme keskeistä päämäärää: pitkäjänteisyys, oikeudenmukaisuus ja laaja-alainen näkemys hyvinvoinnista. Tarvitaan siis sosiaalipoliittisten päätösten pitkäaikaisten vaikutusten ja seurausten tarkempaa tiedostamista, yhteiskunnallisten resurssien oikeudenmukaisempaa jakautumista ja hyvinvoinnin käsittämistä entistä laaja-alaisemmin. Ennen kaikkea

hyvinvoinnin muodostumisen ja muodostamisen on tapahduttava muulla tavoin kuin elintasokilpailun tuloksena (emt.). Kestävään hyvinvointiin tähtäävä yhteiskuntapolitiikka edellyttää työn, talouden, ympäristön ja sosiaalipolitiikan suhteen uudelleenmäärittelyä. Viime vuosina onkin tehty useita mielenkiintoisia kestävästä tulevaisuudesta tavoittelevia avauksia (ks. esim. Jakonen & Silvasti 2015; Järvensivu 2016; Joutsenvirta ym. 2016) Tämä erikoisnumero osallistuu keskusteluun tarjoamalla esimerkkejä kestävään hyvinvointiin siirtymisen mahdollisuuksista, ehdoista ja edellytyksistä.

TEEMANUMERON RAKENNE

Teemanumero sisältää viisi tutkimusartikkelia ja kolme kirja-arviota. Artikkelit voidaan jakaa kolmeen temaattiseen alakategoriaan. Kestävää hyvinvointia ja eriarvoisuutta tarkastellaan 1) työllisyyden ja toimeentulon näkökulmasta, 2) osallistumismahdollisuuksien kautta, sekä 3) alueellisena kysymyksenä. Ensimmäinen artikkeli tarttuu perinteiseen sosiaalipoliittiseen kysymykseen tuomalla siihen uudenlaista näkökulmaa. Siinä Tuuli Hirvilampi, Aila-Leena Matthies, Kati Närhi ja Ingo Stamm tarkastelevat työn ja toimeentulon problematiikkaa, jota he katsovat kestävästä siirtymästä käsitteen kautta. Artikkelissa pohditaan ekososiaalisen työvoimapolitiikan mahdollisuutta hyvinvointipolitiikan näkökulmasta, ja se tuottaa kiinnostavan näkökulman siitä, kuinka esimerkiksi työttömyydestä kärsivät nuoret saattaisivat toimia edelläkävijöinä siirtymisessä kestävästä tulevaisuuteen.

Tämän jälkeen siirrytään kansalaisten osallistumismahdollisuuksien tematiikkaan. Toisessa artikkelissa Eeva Lehtomäki ja Riikka Paloniemi käsittelevät kaupunkilaisten osallistumista Helsingin ranta-alueiden suunnitteluun. Artikkelit tuo esiin oikeudenmukaisuuden näkökulmaa ja esittelee vuorovaikutuksen muotojen kehittymistä kaavoitusprosesseissa. Kolmannessa artikkelissa Liisa Häikiö ja Jarkko Salminen jatkavat osallisuuden tarkastelua osallistuvaan budjetointiin liittyvän tutkimuksen kautta. Osallistuvan budjetoinnin idea on lisätä kansalaisten vaikutusmahdollisuuksia julkisten varojen käytössä. Kirjoittajat tarkastelevat aihetta niin ikään oikeudenmukaisuuden näkökulmasta ja tuovat esiin mielenkiintoisia pohdintoja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden erilaisista merkityksistä, tulkinnoista ja joustavuudesta kaupunkisuunnitteluun liittyen.

Kaksi viimeistä artikkelia syventyvät alueellisen eriarvoisuuden ja hyvinvoinnin kysymyksiin kaupungissa ja maaseudulla. Antti Kurvinen ja Jaakko Sorri tarkastelevat alueellista sosioekonomista eriytymistä ja kaupunkisuunnittelua kolmessa Suomen suurimmassa kaupungissa. He pohtivat kiinteistökehityshankkeiden merkitystä asuinalueiden eriytymisen ehkäisemisessä. Lopuksi Kaisu Kumpulaisen artikkeli käsittelee kulttuurin merkitystä maaseudun kestävyyskannalta. Artikkelit tarkastelee maaseudun ja kyläkehittämistä ja sitä, kuinka kulttuuri lisää paikallista hyvinvointia.

Teemanumeron lopussa on lisäksi kolme kirja-arviota. Satu Ranta-Tyrkkö on arvioinut Rob Nixonin teoksen *Slow Violence and the Environmentalism of the Poor*, jossa tarkastellaan mielenkiintoisella tavalla hitaan väkivallan käsitettä. Tuuli Hirvilammin väitöskirjan *Kestävän hyvinvoinnin jäljillä. Ekologisten kysymysten integroiminen hyvinvointitutkimukseen* arvioi Tiina Silvasti. Jan-Otto Andersson on puolestaan tehnyt kirja-arvion Vastapainon hiljattain (2015) kustantamasta Wolfgang Streeckin teoksesta *Ostettua aikaa – Demokraattisen kapitalismin lykätty kriisi*, jossa hahmotellaan tulevaisuuden Euroopan hyvinvointikysymyksiä. Samalla Andersson arvioi myös teosta *Demokrati eller kapitalism? Europa i kris*, jossa Streeckin lisäksi tunnetut yhteiskuntatieteilijät Elmar Altvater, Jürgen Habermas, Claus Offe, Stephan Schulmeister ja Hubert Zimmermann käyvät keskustelua kriisin syistä ja Euroopan tulevaisuudesta. Streeck vieraili äskettäin myös Suomessa luennoimassa talouden ja politiikan kriisistä.

Suomessa Juha Sipilän hallitus on pyrkinyt löytämään ratkaisuja talouden ja työllisyyden kohentamiseksi paljon puhutun yhteiskuntasopimuksen avulla. Teemanumeron artikkelit puolestaan piirtävät kuvaa yhteiskunnasta, jonka kestävyys ja eriarvoistumisen ongelmien ratkaisussa tarvitaan yhä vahvempaa ympäristösosiaalipolitiikan painotusta. Sosiaalipoliitikoista Ilmo Massa (2009) on pitänyt esillä Yhdysvalloista lähtöisin olevaa keskustelua niin kutsutusta vihreästä sopimuksesta (green new deal), joka voisi olla sekä kansallinen että joissain visioissa myös maailmanlaajuinen poliittinen ohjelma kestävämmälle yhteiskunnalle. Pitkän aikavälin sopimuksellisenä tavoitteena tulisi tähdätä esimerkiksi vähähiilisen talouden muodostamiseen ja uudenlaisen työ- ja koulutuspolitiikan luomiseen. Sekä marraskuussa voimaan tullut Pariisin ilmastosopimus että YK:n Agenda 2030 kestävä kehityksen tavoitteineen edustavat siirtymää tähän suuntaan.

Ottaen huomioon, että kestävä hyvinvoinnin saavuttaminen edellyttää työn, talouden, ympäristön ja sosiaalipolitiikan suhteen uudelleenmäärittelyä, tarvitsemme ympäristösosiaalipolitiikan rinnalle myös laajempaa ekososiaalista yhteiskuntapolitiikkaa. Ei riitä, että sosiaalipolitiikkaa reivataan ekologisten suuntaan, vaan sosiaalipolitiikan tulee edistää ekologista, sosiaalista ja taloudellista kestävyttä tinkimättä tasa-arvon edistämisen päämäärästä. Se, mikä on ekologisesti kestäväntöntä, on myös sosiaalisesti vahingollista. Ekososiaalisen yhteiskuntapolitiikan hahmottaminen ja sitä tukevien ekososiaalisten käytänteiden kehittäminen ja kokeileminen onkin nyt ajankohtaisempaa kuin koskaan, sillä – kuten Streeck osoittaa – aikaa vahinkojen paikkaamiseksi ei voida enää ostaa.

Antti Puupponen ja Tiina Silvasti

KIRJALLISUUS

- Blom, Raimo & Melin, Harri (2014) Keskiluokkaistuuko Suomi? Teoksessa Kirsti Lempiäinen & Tiina Silvasti (toim.) Eriarvoisuuden rakenteet. Haurastuvat työmarkkinat Suomessa. Tampere: Vastapaino, 20–51.
- Forssén, Katja & Seppälä, Ullamaija (2011) Eriarvoistuva Suomi. Pääkirjoitus. *Janus* 19 (4), 305–307.
- Helne, Tuula & Hirvilampi, Tuuli & Laatu, Markku (2012) Sosiaalipolitiikka rajallisella maapallolla. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Jakonen, Mikko & Silvasti Tiina (toim.) (2015) Talouden uudet muodot. Helsinki: Into.
- Joutsenvirta, Maria & Hirvilampi, Tuuli & Ulvila, Marko & Wilén, Kristoffer (2016) Talous kasvun jälkeen. Helsinki: Gaudeamus.
- Järvensivu, Paavo (2016) Rajattomasti rahaa niukkuudessa. Helsinki: Like.
- Kosunen, Sonja (2016) Families and the social space of school choice in urban Finland. Institute of Behavioural Sciences, Studies in Educational Sciences 267. Helsinki: University of Helsinki.
- Massa, Ilmo (2009) Vihreä sopimus uutena yhteiskuntapolitiikan strategiana. *Janus* 17 (3), 231–247.
- Mikkola, Hennamari (2016) Väheneekö eriarvoisuus? *Mediuutiset* 7.10.2016, <http://www.medi uutiset.fi/debatti/kolumnit/vaheneeko-eriarvoisuus-6588843>. Luettu 7.10.2016.
- Silvasti, Tiina & Lempiäinen, Kirsti & Kankainen, Tomi (2014) Eriarvoisuuden uudet paikat. Teoksessa Kirsti Lempiäinen & Tiina Silvasti (toim.) Eriarvoisuuden rakenteet. Haurastuvat työmarkkinat Suomessa. Tampere: Vastapaino, 7–19.